

מסכת מועד קטן – שיעור ט"ו

ביאור קושיא דאביי מסקנת הסוגיא דמנכש ומשקה מים

אליעזר דיינה, ediena@torontotorah.com

א. עיין תוס' סוד"ה חייב שתים בענין גרסת "קושיא"

ב. חידושי הריטב"א מסכת מועד קטן דף ב עמוד ב

גירסת רש"י ז"ל וספרי דוקאי, קשיא. ומסתברא דלהכי לא היא תיובתא משום דאשכחן לרבה בפסחים (מ"ח א') ומכות (כ"א ב') דאית ליה שאין חילוק מלאכות ליום טוב ורב יוסף נמי אזיל בשיטתיה, ומיהו הוי קושיא דהתם איכא מתניתא דהמבשל גיד הנשה ביו"ט דמצטריך רבה לדחוקא טובא, וקשיא לי דאפי' סבירא להו דלא מיחייב אלא חדא אמאי לא מתרינן ביה בין בזו ובין בזו, י"ל דליכא לאתרוויי ביה אלא בההוא דהוי עיקר טפי ועלה מלקינן ליה, כנ"ל.

ג. תוספות רי"ד מסכת מועד קטן דף ב עמוד ב

שם וכי תימא כל היכא תרתי לא מיחייב אלא חדא והילכך לאיזה מלאכה שדומה יותר נותנין אותה ומש"ה פליגי שזה אומר לחורש דומה יותר מזה וזה אומר לזורע דומה יותר:

סיכום מסקנת אביי:

- לפי תוס' – אביי סובר שחייב על שניהם שגם המחשבה וגם המעשה חייב, אבל רבה ורב יוסף סוברים שחייבים דוקא על שלהם. (לפי תוס' הרא"ש, אפשר שהמחלוקת רק על ההתראה דוקא.)
- לפי ריטב"א – אביי סובר שחייב שתים, הם אומרים שרק חייב אחת מפני שאין חילוק מלאכות ביום טוב.
- לפי הרי"ד – אפשר שיש מחלוקת דווקא על ההתראה, אבל לא ברור וצ"ע.
- (עוד אפשרות שהם חולקים במחלוקת רש"י (שחילוק מלאכות הוא שחייב כמה ענשים על איסור אחד, דהיינו מלאכה בשבת, כל שהם בגופים נפרדים) והרי"ד (שחילוק מלאכות הוא שיש ל"ט מלאכות שונות) שהביא הגר"מ ליכטנשטיין בשיעור כללי כאן: [חילוק מלאכות ביום טוב | תורת הר עציון \(etzion.org.il\)](http://etzion.org.il).)

ד. רמב"ם הלכות שבת פרק ח, הלכה א-ב

החורש כל שהוא חייב, המנכש בעיקרי האילנות והמקרסם עשבים או המזרד את השריגים כדי ליפות את הקרקע הרי זה תולדת חורש ומשיעשה כל שהוא חייב, וכן המשוה פני השדה כגון שהשפיל התל ורדדו או מילא הגיא חייב משום חורש, ושיעורו כל שהוא, וכן כל המשוה גומות שיעורו כל שהוא. הזורע כל שהוא חייב, הזומר את האילן כדי שיצמח הרי זה מעין זורע, אבל המשקה צמחין ואילנות בשבת הרי זה תולדת זורע וחייב בכל שהוא, וכן השורה חיטין ושעורין וכיוצא בהן במים הרי זה תולדת זורע וחייב בכל שהוא.

ה. מהר"ץ חיות מסכת מועד קטן דף ב עמוד ב

גמרא רב יוסף אמר משום זורע. נ"ב בעל עין משפט מרשים כאן דהרמב"ם פ"ח מה' שבת ה"ב פסק כרב יוסף דמנכש משום זורע. ובאמת שם בהל' א' כ' רבינו מנכש משום חורש רק משקה מים לזרעים כ' דמשום זורע הוא. ועיין כ"מ שם. ודברי מרן שם סותרים לדבריו פ"א מה' כלאים ה"ג. דכ' שם בפסקא מתחלת ואסור כ' אבל קשה שרבינו פסק דמנכש משום חורש כרבה ע"ש. ובה' שבת כ' מרן דרבינו פוסק כרב יוסף ותרי גווני מנכש יש וצע"ג. ודע שבעיקר פסקו אני מתמה איך אפשר לפסוק כרב יוסף נגד רבה. הרי כלל גדול אצלנו הלכתא כרבה נגד רב יוסף בכ"מ. ע' ב"ב קיד ע"ב ועיין ג"כ רשב"ם ב"ב לב ע"ב. ועיין ס' יד מלאכי ס' תקצ"ו ותקצ"ז. ומסוגיין לא התעורר וצע"ג:

ו. משנה מסכת שבת פרק יב משנה ב

החורש כל שהוא המנכש והמקרסם והמזרד כל שהוא חייב (פיה"מ להרמב"ם שם: מנכש, הוא החופר בעיקרי הצומח, והיא ממיני עבודת האדמה, והרי היא כחרישה.)

ז. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שבת פרק ז הלכה ב

הנוטע המבריך המרכיב המקרסם המזרד המפסל המזהם המפרק המאבק המעשן המתליע הקוטע הסך והמשקה והמנקב והעושה בתים וכל דבר שהוא להבחיל את הפירי חייב משום זורע.

ח. בית הבחירה (מאירי) מסכת מועד קטן דף ב עמוד ב

המנכש בשבת חייב משום חורש והמשקה מים בשבת חייב משום זורע שהנכוש תולדת חורש וההשקאה תולדת זורע ואע"פ שהנכוש דומה לקצירה תדע שאין התלישה תולדה של קצירה אלא במי שצריך לדבר הנקצר אבל מי שקוצר לצורך הקרקע אין זה קוצר ומתוך שהוא מרפה את הארץ נקרא חורש ואע"פ שדומה גם כן לזריעה מצד שהוא מצמיח מ"מ אין לתולדה אחת אלא אב אחד אחר שאינו מכוין אלא לדבר אחד ואע"פ שהנמשך ממנו דומה לזריעה מ"מ המעשה דומה לחרישה אבל מלאכה הדומה לשתי מלאכות והוא מכוין בה לשתייהן חייב בשתי חטאות בשוגג כגון שזימר כרמו והוא צריך לעצים שנמצא שהוא מכוין להצמחת הכרם ולקצירת העצים ומפני זה חייב שתיים משום נוטע ומשום קוצר ואם אינו צריך לעצים שנמצא שהוא מכוין להצמחת הכרם ולקצירת העצים ומפני מלאכות שהן מין אחד שבמלאכה אינו חייב אלא אחת ויש בהן שהוא חייב שתיים והם הזורה והבורר והמרקד ששלשתן ממלאכה אחת ולא מנו כל אחת ואחת בפני עצמה אלא מפני שהיו כלן במשכן וכל מלאכה שהיתה במשכן נמנית בפני עצמה ומכאן אתה למד להשוות שאין הדבר שוה לכל המלאכות ודברים אלו אינן מתבארין אלא במקומן:

כמה מהלכים ברמב"ם

- פסק כר"י (או כתוס' שהוא אחר המחשבה, או שיש שני מיני ניכוש)
- פסק כסתם משנה (וברייתא בירושלמי) כנגד הגמ' כאן
- כל המחלוקת אינה אליבא דהילכתא לענין התראה
- הבין שהגמ' מדבר במעשה אחד של ניכוש שעל ידי כך נכנס המים לזרעים (ועיין ר"ח)

ט. ספר אור זרוע חלק ב - הלכות שבת סימן נד (מובא בטל תורה כאן בילקוט המפרשים)

הזורע אתמר המנכש והמשקה מים בשבת משום מאי מתרינן ביה רבה אמר משום חורש רב יוסף אמר משום זורע אמר רבה כוותיה דידי מסתברא מה דרכו של חורש לרפויי ארעא אף האי נמי מרפה ארעא פ' רשב"ם דבתר עיקר המלאכה אזלינן ודמי לחורש אבל לזורע לא דמי כלל והיינו סברת רבה דבתר המעשה אזלינן ולא אחר המחשבה ורב יוסף [סבר] כיון שמחשבתו לאצמוחי פירא בתר המחשבה אזלינן דהוי' עיקר ולא אזלינן בתר הדמיון עכ"ל ובספר שלפני כתוב רבא וטעות הוא דרבא בתר מחשבה אזיל כדמוכח בפ' ר' ישמעאל כמה שאפרש מיד ולא תקשה לך ההוא דכלל גדול דתנא הזורע והזומר והנוטע והמבריך והמרכיב כולן מלאכה אחת הן לרב יוסף דאמר משקה משום זורע לתני והמשקה דה"נ התם תנא החופר והחורש והחורץ כולן מלאכה אחת הן ולרבה לתני והמשקה אלא בין לרבה בין לרב יוסף לא קשיא דהתם ה"פ כולן מלאכה אחת הן כלומר הכל הוי אב מלאכה אחת וכן נמי פ' בהיא דהחופר והחורש והחורץ דאי תולדות [נמי] קתני להו הא קיי"ל דאתולד' במקום אב לא מחייב והשתא אתי שפיר דלא תני המנכש והמשקה לא בכלל זורע ולא בכלל חורש דהנהו תולדות נינהו וכן פירש הדבר ר' משה מיימון זצ"ל אחד הזורע זרעים ואחד הנוטע אילנות או המבריך או המרכיב אילנות או הזומר כל אילו אב אחד הן מאבות מלאכות וענין אחד הוא שכל אחת מהן לצמח דבר מתכוין עכ"ל ודלא כפרש"י דפירש זומר תולדה. והשתא לרב יוסף מותר לשפוך מים על גבי קרקע שאינה זרועה ולרבה אסור ולכאורה הי' נרא' דהלכה כרבה דאסור דהלכתא כוותיה דרב יוסף רק בשדה ענין ומחצה ומיהו נ"ב אני המחבר דהלכה כרב יוסף דהמשקה לא הוי אלא משום זורע דאמר' בירושלמי פרק כלל גדול כל דבר שהוא מבחיל את הפירי חייב משום זורע הנוטע המבריך והמקרסם המזרז המפסל [המזהם] המפרק המאבק והמעשן המתלע הקוטם הסך המשקה והמנקב והעושה בתים וכל דבר שהוא מבחיל את הפרי חייב משום זורע דהיינו כרב יוסף ותו דרבא קאי כוותיה פ' ר' ישמעאל דאיתמר לא שמע שטבע תינוק בים ופרס מצודה להעלות דגים והעלה תינוק ודגים רבה אמר פטור ורבא אמר חייב רבה אמר פטור זיל בתר מעשיו רבא אמר חייב זיל בתר מחשבתו והלכה כרבא וכ"כ ה"ר משה מיימן המשקה צמחים ואילנות בשבת ה"ז תולדות זורע וחייב בכל שהו עכ"ל. הלכך השתא שפרשנו שהלכה כרב יוסף מותר לשפוך מים ע"ג קרקע שאינה זרועה ואפ' בקרקע שדרכה ליחרש דלא דמי לחופר